

Ege Coğrafya Dergisi, 21/2(2012), 1-23, İzmir
Aegean Geographical Journal, 21/2 (2012), 1-23, İzmir—TURKEY
2013'te yayımlanmıştır. (Published in 2013)

MEKÂNSAL PLANLAMA POLİTİKALARI VE KENTLERİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE “ÜNİVERSİTELEŞME” SÜRECİ

*Turkey's “Universitization” Process in the Light of Spatial Planning Policies and
Socio-Economic Situation of Cities¹*

Mehmet Ali TOPRAK

*Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü 35100 Bornova-İzmir
m.ali.toprak@ege.edu.tr*

Abstract

The aim of this study is to reveal the location decision for the universities and their functional transformation in the light of changing spatial planning policies in different periods in Turkey. Functional transformation of universities has been effective in the location preference and some periods can be distinguished in aspect of Turkey's “universitization” process. In order to analyze this process based on the related literature, Five-Year Development Plans of Turkish State Planning Organization, Higher Education Research in 1970, the study of Staging of Residential Centers in Turkey in 1980 and “Socio-Economic Development Classification of Cities and Regions” published in 1996 and 2003 were employed. This study suggests five different periods as a result of the classifications based on these works: The First Period, 1923-1950; Second Period, 1951-1987; Third Period, 1988-1994; Fourth Period, 1995-2008 and Fifth Period, post-2009. This paper focuses only on the state universities as public investments however the status of private/foundation universities in Turkey is referred where needed.

Keywords: Turkey, Universitization, Cities, Socio-economic Development, Spatial Planning.

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de dönemlere göre değişen mekânsal planlama politikaları ve bu politikalar ışığında, üniversitelerin, yer seçim kararları ve işlevsel dönüşümünü ortaya koymaktır. Üniversitenin işlevsel dönüşümü, üniversitelerin kuruluş yeri kararlarında etkili olmuş ve Türkiye üniversiteleşmesi açısından belirgin dönemler ortaya çıkarmıştır. Sürecin analizi için, Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP), 1970 tarihli Yükseköğretim Araştırması,

¹The term “universitization” was used to refer to the expansion of universities in Turkey.

1982 tarihli Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademenmesi çalışması ve yıllar bazında (1996 ve 2003) yayımlanmış olduğu, “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu çalışmalardan hareketle yapılan sınıflandırmada beş dönem ayırt edilmiştir: Birinci Dönem, 1923-50; İkinci Dönem, 1951-1987; Üçüncü Dönem, 1988-1994; Dördüncü Dönem, 1995-2008 ve Beşinci Dönem, 2009 ve sonrası yılları kapsamaktadır. Bu çalışmada, kamusal bir yatırım olan devlet üniversiteleri ele alınmıştır. Ancak gerek görülen yerlerde vakıf üniversitelerinin durumu ile ilgili bilgilerde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Üniversiteleşme, Kentler, Sosyo-ekonomik Gelişmişlik, Mekânsal Planlama.

Giriş

Üniversiteyi de kapsayan, “yükseköğretim” kavramı, oldukça geniş bir içeriğe sahiptir. Tüm toplumlarda, farklı şekillerde de olsa bir yükseköğretim geleneği var olmuştur ve bu kurumların kökleri oldukça uzak bir geçmişe dayanır. Örneğin, N. Kramer’e göre, Sümer’de ilk okullar M.Ö. 3000’li yılların ortalarına doğru, mabetler bünyesinde doğmuştur. Bunların başlıca işlevi okuma yazma öğretmek ve saray ve mabet kadrolarını yetiştirmektir (Timur, 2000:33). Diğer yandan, Antik Yunan’daki Eflatun’un *Academia*²’sı ve Aristo’nun *Lyceum*’u da ilk yükseköğretim kurumları olarak ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu’nda Yunan kültürünün etkisi ile *Ludus Literarum* (İlkokul) ve ortaöğretim okulları (Cubberley, 2004), Osmanlı İmparatorluğu’nda ise Enderun adı altında saray okulu faaliyet göstermiştir. Bu kurumlar yükseköğretim kavramı altında değerlendirildiğinden, bu çalışma için, “esas”tan uzaklaşmaya sebep olmaktadır. Bu yüzden çalışmamızda, modern dünyayı temsil eden ve günümüzün en yaygın yükseköğretim kurumu olan üniversite kavramı üzerinden hareket edilmesi uygun görülmüştür.

Üniversite kavramı, 13. ve 14. yüzyıllarda, belli disiplinlerin yüksek düzeyde öğretimi sağlamak üzere bir araya gelmiş hoca ve öğrencilerden oluşan özerk bir cemaati tanımlamak için kullanılmıştır (Charle ve Verger, 2005:8; Dölen, 2009:3). Bu anlamda ilk üniversiteler, katedral

okullarından türemiş olan, sırasıyla, Bologna (1088), Paris (1160) ve Oxford (1167) üniversiteleridir. Bu üniversiteler, birden ortaya çıkmamıştır. Hatta çeşitli açılardan bakıldığında, uzun bir dönemin mirasçılarıydı bu üniversiteler. Hristiyanlaşmış, Antikçağ disiplinlerinde eğitim veren (Charle ve Verger, 2005:11-12) bu kurumları adlandırmak için “*Universitas*” kavramı kullanılmıştır. *Universitas*, “tüm fakülte ve disiplinlerin bir arada bulunduğu kurum” anlamını taşımaktadır. 12.yüzyılın sonu ve 13.yüzyılın başından itibaren ise bu kavram, hoca ve öğrencilerin oluşturduğu korporasyonları tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır (Rashdall, 2010:6-7) Laik ve pazar taleplerine duyarlı bu kurumlar, mesleki öğrenim görmek isteyen öğrenciler tarafından finanse edilmekteydi. Ancak bu yapı çok kısa sürmüş ve üniversitenin yönetimi 13. yüzyıldan itibaren yerel yönetime geçmiştir (Gürüz vd. 1994:57). Merkezi devletlerin kurulması, kilisenin etkisinin kırılarak laik devlet anlayışının egemen olması sonucunda üniversiteler, siyasal gücün denetimine girmeye başlamıştır. Üniversitelerin zaman içinde büyüyüp gelişmesi ve kendi kaynakları ile giderlerini karşılayamaz bir hale gelmesi, bu kurumların devlet tarafından devamlı olarak desteklenmelerini zorunlu kılmıştır. Eğitimin bir kamu hizmeti sayılmaya başlanmasıyla da yeni üniversiteler birer kamu kurumu olarak doğrudan doğruya devlet tarafından kurulmuştur (Dölen, 2009:3-6).

Orta Çağ boyunca üniversite, temelde geçmişten gelen bilgilerin öğrencilere aktarıldığı bir kurumdur. Bilgiye bu dönemdeki yaklaşım “merak” kavramı üzerinden tanımlanabilir. 1700 yılı dolaylarında “merak”tan “araştırma”ya bir geçiş olduğu söylenebilir. Leibniz, Berlin’de bir akademi kurulmasını önerdiği andıcında, bilgi

²Ülken’in (1969) belirttiği üzere “akademos”, Atina’da bir zeytinlik ormanıydı ve bunun bir kısmı Platon’un mülküydü. Sonradan bu alana bir Gymnase yapıldı ve o civarda bir yazlık evi bulunan Platon, derslerini burada anlattığı için okuluna ve doktrinine “akademi” adı verildi.

stokunun nitelik ve nicelikçe sabit olmadığı, “ilerletilebileceği” ya da “düzeltilebileceği” üzerinde durmuştur (Burke, 2010: 51). 19. yüzyıldan itibaren ise üniversite, daha çok araştırma yönelimli bir kurum olarak örgütlenmeye başlamıştır. Wilhelm von Humboldt’un Berlin Üniversitesi’nde kurumsallaştırdığı *Humboldt Modeli Araştırma Üniversitesi*, araştırma üniversitelerinin ilk örneğidir. Bu anlayışa göre, üniversite hocaları, derslerinde son araştırma sonuçlarını kullanan araştırmacılara dönüşmüştür (Clark, 1995:19). Bundan sonraki süreçte, eğitim ve araştırma misyonlarının yanında, üniversiteye yeni bir misyon (Third Mission) daha yüklenmiştir: Ekonominin desteklenmesi (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000:110).

Anlaşılabileceği üzere, üniversite dendiğinde, çoğunlukla, kökleri Ortaçağ Avrupası’na uzanan bir kurumdan bahsetme eğilimindeyiz. Ne var ki gerçekte, Ortaçağ üniversitesi, gelişimini yaklaşık 1500’lerde tamamladı ve müteakip üç yüzyıl içinde de yok oldu. Bugün sahip olduğumuz üniversiteler ise, 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da neredeyse yeniden yaratıldı ve bir yüzyıl boyunca yavaş yavaş, 1945 sonrası dönemdeyse müthiş bir hızla dünyanın diğer bölgelerine yayılan bir kurum oldu (Wallerstein, 1999). Bu kurumun yayıldığı ülkelerde farklı toplumsal yapıların ve eğitim sistemlerinin var olması nedeniyle, üniversite kavramının içeriği de bir değişim geçirmiştir. Bu değişimler, siyasal, sosyal ve ekonomik eğilimlerle bağlantılıdır. Dönemlere göre değişen düşünce akımları üniversitenin dönüşümünde etkili olmuştur: Örneğin başlangıçta eğitim misyonunu üstlenen üniversiteler, ulusçuluk fikirlerinin yaygınlaşmasıyla ulus inşa süreçlerine ve sanayi devrimine ile beraber de teknik bilginin üretilmesine katkıda bulunmuştur. 20.yüzyıldan itibaren ekonomik kalkınmanın bir parçası haline gelen üniversiteler, bölgesel kalkınma paradigmasının önemli bir aktörüne dönüşmüştür. Son birkaç on yılda ise üniversiteler, kuruldukları kentin ticari faaliyetlerine doğrudan nakit akışı şeklinde bir katkı yapmaları nedeniyle talep edilir hale gelmiştir.

Kısaca Batı dünyasına ait bir kurum olarak, İtalya’da doğan ve Anglo-sakson dünyaya yayılan üniversite, farklı dönemlerde farklı anlam ve

rollere sahip olmuştur. Örneğin bu rollerden biri 19. yüzyılda, Avrupa’daki gelişmelerin diğer kıta/ülkelerdeki modernleşme süreçlerini tetiklemesiyle, üniversitelerin de bu yeniden şekillenme sürecinin bir aracı görülmeye başlanması olmuştur. Modernleşme, bir milli kültür bölgesi yaratma ve ekonomik kalkınma gibi hedeflere ulaşmada, üniversiteleşme süreci önemli görülmüştür. Bir merkez-çevre ilişkisi içinde ele alındığında, çevre ülkeler, modernleşme süreçlerine katkı sağlayacağını düşündükleri üniversiteleri, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel olarak ön plana çıkmış merkezlerinde kurmaya başlamıştır, 19. yüzyıldaki bu merkezlerden biri de İstanbul olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nda üniversite kurumunun ilk örneğini oluşturan Darülfünun, günümüz Türkiye’sindeki üniversitelere de kaynaklık etmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de üniversitelerin kuruluş ve yayılma süreçlerine odaklanılacaktır. Bu amaçla da öncelikle, Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e geçişte yükseköğretim alanındaki mirası temsil eden ve ülkedeki üniversite varlığının temelini oluşturan Darülfünun’un kuruluşu ve yapısına kısaca değinilecektir.

Cumhuriyet Öncesi Bir Deneyim: Darülfünun

16. yüzyıla kadar Osmanlı eğitim sistemi Avrupa ile belli bir denge kurabilen bir toplumun insan gücü gereksinimlerini karşılayabiliyordu. Bu yıllarda Avrupa’da bilime yaklaşımda yaşanmaya başlayan değişimler belli bir süre sonra Osmanlı İmparatorluğu’nu bu dengeyi kuramaz hale getirmişti. Osmanlı devlet yönetiminin, Avrupa ile yeni dengeler oluşturabilmesini sağlayacak reformları yapabilmesi ve uygulayabilmesi için ileri düzeyde eğitilmiş insan gücüne gereksinim doğmuştur. Bunu karşılayabilmek için de devlet, öncelikle yükseköğretim kurumlarını kurmaya girişmiştir (Tekeli, 2010:21). Mühendishane-i Bahr-ı Hümayun (1774), Mühendishane-i Berri Hümayun (1795) ve Tıphane-i Amire (1827) bunların başında gelmekteydi ancak bu kurumlarda amaç, öğrencilere bir alanda uzmanlık kazandırmak veya bilimsel araştırma yapmak

değildi (Taşer, 2010:18). Osmanlı eğitim kurumlarının temel amacı, yönetici ve ilmiye mensuplarını yetiştirmektir. Bu eğitim kurumları sanayi öncesi imparatorluğun gereksinimleri ve olanaklarına uygun olarak oluşmuştu (Tekeli, 2010:19). Söz konusu kurumlardan farklı olarak ortaya çıkan Darülfünun (1870), pozitif bilimlerin öğretildiği, sivil bir kurumdu. Bu kurumun amacı, dönemin eğitim bakanı Safvet Paşa tarafından, Avrupalı devletlerin ilerleme hızına yetişmek (Osmanlı'nın bağımsızlığı için) olarak tanımlanmıştır (Berkes, 2012:237). Farklı bir anlayışla ele alınan yükseköğretim ve buna paralel olarak kurulan Darülfünun, Türkiye üniversite tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Darülfünun'un kurulması ile ilgili çalışmalar Mart 1845'de başlamış; Meclis-i Vâlâ, ulema, asker ve bürokrat sınıftan seçilecek kimselerden oluşan "Meclis-i Muvakkat" adında geçici bir Maarif Meclisi kurulması kararlaştırılmıştır. Çalışmaların on birinci ayında Meclis-i Valâ'ya takdim edilen eğitim planlaması hakkındaki lahiyada Osmanlı literatüründe ilk defa "Darülfünun" adı ile bir eğitim kurumunun tesisi fikri yer almıştır (Dölen, 2009:44; Taşer, 2010:23; Tekeli, 2010:25). Bu süreç sonunda, Darülfünun 20 Şubat 1870 tarihinde Sadrazam Ali Paşa'nın katıldığı bir törenle resmi olarak açılmıştır (Tekeli, 2010:32). Osmanlı İmparatorluğu'nda üniversite sözcüğünün karşılığı olarak "Darülfünun" kullanılmıştır. "Fünun", *fen*'in çoğuludur. Fen sözcüğü 19. yüzyılda kanıt, gözleme ve deneye dayalı bilim için kullanılmıştır. Buna göre Darülfünun, "bilim evi" ya da "bilgi evi" anlamına gelmektedir ve bu adlandırma, 1933'teki üniversite reformuna kadar kullanılmıştır. Bu tarihten itibaren Darülfünun adını taşıyan kurum kapatılmış, yerine evrensel bir sözcük olan "üniversite" kullanılmaya başlanmıştır (Hatiboğlu, 1998:15; Dölen, 2009:47).

Darülfünun'un faaliyete geçmesi ve bir yükseköğretim kurumu olarak sürekliliğe kavuşması arasında önemli kopuşlar yaşanmıştır. Toplumda yaşanan olaylardan etkilenen bu kurum, verilen tüm çabalara rağmen sürekliliğini koruyamamıştır. Dönem dönem kapatılıp yeniden açılmış ya da başka bir isim altında varlığını

devam ettirmiştir. Bu kurumun atlattığı badireler, aslında bir anlamda dönemin ruhunu da yansıtmaktadır. Kurum, dağılmakta olan bir imparatorluk ve bunu gidermek için sunulan farklı çözümler ve yaşanan savaşlar arasında ayakta kalmaya çalışmış; toplumdaki kutuplaşmalar, istikrarsızlık ve çatışma durumu Darülfünun üzerinden yürümüştür.

Amaç ve Yöntem

Her ülkede üniversiteler -öteki eğitim kurumları gibi- içinde buldukları toplumun ekonomik ve sosyal yapısını, siyasal ve kültürel özelliklerini, başarılarını ve çelişkilerini yansıtmaktadır. (Meray, 1970:13). Türkiye'de ilk olarak 1930'ların başlarında "üniversite" adını alan Darülfünun ile ifadesini bulan pozitivist, Batı anlayışına sahip üniversite kurumu, günümüze kadar farklı anlamlar ve işlevler kazanarak yaygınlaşmayı sürdürmüştür. Yükseköğrenime olan talepteki artış ve dönemin ihtiyaçlarını yerine getirme misyonuna sahip üniversiteler, üzerinde önemle durulan kurumlar haline gelmiştir. Halen hızlı bir gelişim süreci yaşayan üniversitelerin sayısı 176'ya ulaşmıştır ve bunların büyük bir çoğunluğunu (104'ü) kamu üniversiteleri oluşturmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Cumhuriyet döneminde, 1933 Üniversite Reformu'ndan bugüne kadar kurulan kamu üniversiteleri dönemselsel olarak ele alınacaktır. Yıllar içinde değişen kamusal politikalar, Türkiye tarihinde birçok alanda belirgin dönemlerin ayırt edilmesine olanak tanımaktadır. Dönemlere ayrılabilir bu alanlardan biri de üniversitelerin ülke çapındaki yayılış sürecidir. Bu sürecin dönemlere ayrılmasında rol oynayan dinamikleri açıklamak, çalışmanın temel amacıdır. Çalışmamızda önerilen dönemler, Türkiye'de üniversitelerin nasıl bir işlevsel dönüşüm geçirdiğiyle de doğrudan ilişkidir.

Literatürde, Türkiye'de üniversitelerin zamansal ve mekânsal dağılımları ile ilgili yapılmış farklı sınıflandırmalar vardır. Bu sınıflandırmalar, eğitimciler ve eğitim tarihi üzerine çalışan araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınırsa da, Türkiye yükseköğretiminde belirgin yapısal değişiklikleri de ifade etmektedir. Söz konusu bu dönemler genellikle, 1923-1946 dönemi; 1946-1981 dönemi ve 1981 sonrası dönemi yükseköğretim şeklinde sınıflandırılmıştır (Sargın, 2007:136). Bu yaygın sınıflandırma yerine

Sargın (2007), üniversitelerin sayısal olarak kümelenmiş dönemleri göz önüne aldığı başka bir yaklaşımla bu süreci analiz etmiştir. Buna göre, yazar, 1923-50 dönemi; 1950-80 dönemi; 1980-90 dönemi ve 1990 sonrası dönem olmak üzere beş dönem öne sürmüştür. Diğer yandan, Kavili Arap ise 2007 tarihli doktora tezinde, üniversiteleşme sürecini, kuruluş tarihi ve yasal mevzuata göre dönemlere ayırmıştır. Buna göre, I. Dönem: 1933-1944; II. Dönem: 1946-1959; III. Dönem: 1967-1971; IV. Dönem: 1973-1978; V. Dönemin Birinci Alt Bölümü: 1982-1987; V. Dönemin İkinci Alt Bölümü: 1992-2006 arası dönemi kapsamaktadır (Tablo 1). Dolayısıyla, Türkiye’de üniversitelerin açılma dönemleri, bunlarla ilgili her yasal değişikliğin yapıldığı tarihler başlangıç kabul edilerek sınıflandırılmıştır. (2007:181) (Tablo 1).

Tablo 1: Kavili Arap (2007) ve Sargın (2007)’ye Göre Türkiye’de Üniversiteleşme Süreci.

Table 1: Turkey’s Universitization Process according to Kavili Arap (2007) and Sargın (2007).

Dönem	Kavili Arap (2007)	Sargın (2007)
I.	1933-1944	1923-1950
II.	1946-1959	1950-1980
III.	1967-1971	1980-1990
IV.	1973-1978	1990 ve sonrası
V.	1982-1987	
	1992-2006	

Bu çalışmada ise söz konusu süreç yeni bir bakış açısı ile değerlendirilecektir. Temel sav, üniversitelerin kuruluş yerlerinin seçiminde, dönemin mekânsal planlama paradigmasının ve illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin etkili olduğu şeklindedir. Yer seçimini etkileyen dönemsel eğilimleri anlamak için, yıllara göre üniversitelerin kurulduğu illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle ilgili göstergeler göz önüne alınmıştır. Bu göstergelere ilişkin kaynaklar arasında, -önerilen dönemlerin kronolojisine uygun olarak belirtilirse- Meclis tutanakları (TBMM 1937), DPT’nin yayımladığı Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP) Yükseköğretim Araştırması (1970), Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi (1982) ve İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmiş Sıralaması çalışmaları (1996 ve 2003) yer almaktadır. Buradan hareketle mekânsal planlama politikaları ve üniversitenin geçirdiği işlevsel dönüşüm arasındaki ilişki ortaya konacaktır.

Verili dönemin hâkim planlama politikası ve üniversitelerin kurulduğu illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre yapılan dönemlemede; I. Dönem: 1923-1950; II. Dönem: 1951-1987; III. Dönem: 1988-1994; IV. Dönem: 1995-2008 arası ve V. Dönem ise 2009 ve sonrasını kapsamaktadır (Tablo 2).

Öne sürdüğümüz üçüncü ve dördüncü dönemlerde, üniversite açılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile ilgili olarak Dinçer ve diğerlerinin (1996 ve 2003) çalışması dikkate alınmıştır. Bu iki çalışmada iller, gelişmişlik düzeylerine göre beş kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan, dördüncü ve beşinci kategoriler, en geri kalmış illeri temsil etmektedir. Üniversiteleşme süreci ile ilgili sınıflandırmamızdaki dördüncü dönemde (Tablo 1) açılan üniversitelerin büyük çoğunluğu da Zonguldak-Gaziantep hattının doğusunda yer alan en az gelişmiş bu illerde kurulmuştur. Bu nedenle, bu illerin büyük çoğunluğunun dâhil olduğu dördüncü ve beşinci dereceden gelişmiş iller kategorileri birleştirilmiştir (Şekil 2 ve 3).

İzleyen başlıklar altında, bu dönemlerin ayırt edilmesinde rol oynayan faktörlere ve dönem özelliklerine daha yakından bakılacaktır.

Tablo 2: Dönemlere Göre Türkiye’de Kurulan Üniversite Sayıları.

Table 2: The Number of Universities Founded in Turkey in different periods.

Dönem	Yıllar	Üniversite Sayısı
I.	1923-1950	3
II.	1951-1987	25
III.	1988-1994	25
IV.	1995-2008	41
V.	2009 ve sonrası	10
	<i>Toplam</i>	<i>104</i>

Türkiye’de Dönemlere Göre Üniversiteleşme Politikaları ve Kentlerin Sosyo-Ekonomik Durum

Cumhuriyet’in ilanı (1923) birlikte Türkiye’deki tüm kurumlar gibi, ilk üniversite olan Darülfünun da bir değişim/dönüşüm süreci yaşamıştır. Birçok eleştiriye maruz kalan Darülfünun, 1933 yılına kadar Türkiye’nin tek üniversitesi olarak varlığını devam ettirirken, 1933 yılında çıkarılan bir yasayla İstanbul Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür. Bu hamlenin

amacı, bilindiği gibi, üniversitenin Osmanlı ile olan bağlarını koparmak ve sadece Batı'yı esas alan modern bir üniversite kurmaktır (Maktav, 2001). İstanbul Üniversitesi'nden günümüze uzanan 90 yılda üniversiteler sayıca artarak tüm ülkeye yayılmıştır. Kamu üniversitesi sayısı 2013 yılı itibarıyla, daha önce de belirtildiği gibi, 104'e ulaşmış ve bu süreç, ülkenin tarihinden izler taşıyarak duraklamalar ve hızlanmalarla yaşamıştır. İllerin sosyo-ekonomik gelişimi ile ilgili göstergeler ve planlama politikaları ışığında, bu çalışmada beş dönem öne sürülmektedir

Üniversiteleşme süreci açısından 1923-1950 yılları arasını kapsayan **ilk dönemde**, toplam üç üniversite açılmıştır. Bu dönemde, üniversite, ulus inşasının ve modernleşmenin bir aracı olarak düşünülmüş ve ülkenin her bir kültür bölgesine bir üniversite kurulması fikri benimsenmiştir. Bu, radikal modernleşme politikasının bir yansıması olarak algılanabilir. Bu dönemi temsil eden üniversiteler, sırasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Cumhuriyet'le birlikte dönüştürülmüş kurumları olan *İstanbul Üniversitesi* ve *İstanbul Teknik Üniversitesi* ve başkent Ankara'da açılan *Ankara Üniversitesi*'dir (1946).

İkinci dönemin (1951-1987) ayırt edilmesinde ise özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yükselişe geçen kalkınma paradigmaları ve bölgesel eşitsizlikler ile bu eşitsizlikleri giderecek politikaların benimsenmesi belirleyici olmuştur. Bu kalkınma politikalarının sonucu olarak çevre illere yatırımlar, teşvikler ve vergi indirimleri uygulanmıştır. Bu bağlamda, üniversiteler de, kalkınmanın bir aracı olarak görülmüş ve ülke sathına dengeli bir şekilde yayılması amacı güdülmüştür. Bu anlayışa uygun olarak bölgelerinde sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmek üzere İzmir'de *Ege Üniversitesi*, Trabzon'da *Karadeniz Teknik Üniversitesi* (KATÜ) ve Erzurum'da *Atatürk Üniversitesi* kurulmuştur. On yıllık bir duraklamadan sonra Ankara'da *Hacettepe Üniversitesi* (1967), İstanbul'da *Boğaziçi Üniversitesi* (1971) açılmıştır. 1973-87 yılları arasında çoğunluğu bölgesel hizmet merkezlerinde olmak üzere 19 yeni üniversite kurulmuştur. 1987'de *Gaziantep Üniversitesi*'nin açılmasıyla da bu dönemi temsil eden toplam üniversite sayısı 28'e ulaşmıştır (Tablo 4).

1980'lerin sonlarında başlayan **üçüncü dönemde** (1988-1994) ise üniversiteler, önceki dönemlerde kurulan üniversitelerin "hizmet bölgelerine" (DPT 1982) kurulmaya başlanmıştır. 1990'ların ortasına kadar süren bu dönemde üniversitenin, kurulduğu yerdeki ekonomik hayatı canlandırıcı bir aktör olacağı fikri ağır basmış ve yalnızca 1992 yılında 21 yeni üniversite ve iki yüksek teknoloji enstitüsü (YTE) açılmıştır. Bu gelişme, çevre kentlerin de üniversite talebini dillendirmelerini beraberinde getirmiştir. 1993 ve 1994'te ise sırasıyla Osmangazi (Eskişehir) ve Galatasaray (İstanbul) üniversiteleri kurulmuştur. Bu dönem sonunda Türkiye'deki toplam üniversite sayısı 53'e yükselmiştir (Tablo 5). Bu dönemde üniversitesi olmayan il sayısı 40'a düşmüş ve dönemin sonundan 2006 yılına kadar yeni bir üniversite kurulmamıştır.

Dördüncü dönemde (1995-2008) ise özellikle 2006-2008 yılları arasında çevre illere 41 yeni üniversite kurulmuştur. 1990'ların ikinci yarısından 2000'li yılların başına kadar geçen bir "durgunluğun" ardından, yeni bir üniversiteleşme hamlesi 2006'da başlamış ve 2008 yılına kadar geçen görece kısa sürede "üniversitesi olmayan il" kalmamıştır. Böylece, bu dönemin merkezi hükümetinin "her ille bir üniversite sözü" de yerine getirilmiştir. Bu dönemde Türkiye'deki toplam üniversite sayısı 94'e çıkmıştır (Tablo 6).

2009 ve sonrasında kurulan on üniversite ise farklı bir bağlamda ele alınabilir. Tüm illere üniversite açılmakla beraber, devam eden süreçte sosyo-ekonomik olarak gelişmiş illere ikincil üniversiteler kurulmaya başlanmıştır. Bu üniversitelerin daha önceki üniversitelerden farklı amaçlarla kurulduğu açıktır. Bunlar, daha çok teknik bilginin üretildiği, üniversite-sanayi işbirliği fikrinin ön planda olduğu kurumlar şeklinde yapılanmışlardır. *Bursa Teknik Üniversitesi*, *Erzurum Teknik Üniversitesi*, *Abdullah Gül Üniversitesi (Kayseri)*, *Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi* ve *Türk-Alman Üniversitesi (İstanbul)* bu özellikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Bu dönem çalışmamızda **beşinci dönemi** temsil edecektir.

İkincil Üniversitelerin kuruluşuna tekrar merkezden başlanmıştır. Cumhuriyet döneminin başında başlayan merkezden çevreye yayılma eğilimi aynı kentte birden fazla üniversite politikasında da yaşanmaktadır. İkincil

üniversiteler, İstanbul, Ankara, İzmir’den başlayarak ülke sathına yayılmıştır. Son yıllardaki eğilim, gelişmiş merkezlerden gelişmekte olan kentlere doğrudur. Bursa, Konya, Kayseri, Erzurum gibi kentlere ikincil üniversiteler kurulmuştur. Muhtemeldir ki süreç tekrar edip yıllar içinde nispeten geri kalmış illere doğru kayacaktır. Bunun yanında sermaye gruplarının yaptığı yatırımlarla kurulan vakıf üniversiteleri de çevreye doğru yayılmaktadır.

Birinci Dönem Üniversiteler (1923-1950)

Türkiye Cumhuriyeti’nde üniversite geleneği, Osmanlı’nın son zamanlarındaki Batılılaşma hareketleriyle başlamıştır. Darülfünun fikrinin ortaya çıkması ve kesintilerle de olsa, bir kurum olarak eğitim vermesi, ilk Batılılaşma hareketleri içinde gerçekleşmiştir. Osmanlı’nın dağılma sürecinde faaliyet göstermiş olan Darülfünun, Batı’ya özgü bir kurum olduğundan Türkiye Cumhuriyeti’nin başlangıç dönemlerinde de üzerinde önemle durulan bir kurum olmuştur. Cumhuriyetin kurulmasından sonra da (1923-33 arası) varlığını sürdürmüş olan Darülfünun, 1 Ağustos 1933’te İstanbul Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür (Tablo 3).

Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye’nin modernleşme projesinin ve bunun içinde mekân organizasyonunun anlamı, önemli bir nitelik değişimi geçirmiştir. Bir ulus devlet oluşmuştur, bundan sonra bu devleti kuranlarca, bir misyon anlayışı içinde, ulus bilinci yaratılacak ve ulusun inşası gerçekleştirilecektir (Tekeli, 2011:143). Bu anlayışla, ülkenin modernleşmesi, bilimsel ve teknik bilgilere önem veren bir toplumun yaratılması açısından toplumsal inşanın bir parçası olan üniversiteler, önemli bir araç olarak görülmüştür. Bu yüzden modernleşme projesi, bölgeler üzerinden yürütülmeye çalışılmış ve bölgeler bazında üniversite kurulması fikri benimsenmiştir.

1934’te yayımlanan İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi’nde ilk kez üniversitenin görevleri ve amacı açıklanmıştır. Buna göre, İstanbul Üniversitesi, “*bilgi sahalarında araştırmalar yapmak, milli kültürü ve yüksek bilgiyi genişletmeye ve yaymaya çalışmak, devlet ve memleket hizmet işleri için ergin ve olgun insanlar*

yetişmesine yardım etmek” gibi vazifeler için kurulmuştur (Dölen, 2010:111).

Üniversiteler, fikir ve kültür hareketlerinin öncüleridir ve bu nitelikleri bakımından da milli birliğin sağlanmasında büyük görevleri vardır (Onar, 1967). Üniversite, modern toplum ve bireyin yaratılmasında bir aktör olarak görülmüştür. M. Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) açılış konuşmasında bu çizgide bir konuşma yapmış, ülkeyi 3 kültür ve üniversite bölgesine ayırmıştır. Batı bölgesi için İstanbul Üniversitesi’nin ıslahatlara hız vermesini, merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi ve Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinde modern bir üniversite kurulması için harekete geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1937). Başvekil Celal Bayar ise “Yüksek tahsil gençlerini istediğimiz ve muhtaç olduğumuz gibi, milli şuurlu, modern kültürlü olarak yetiştirmek için İstanbul Üniversitesi’nin tekâmülü, Ankara Üniversitesi’nin tamamlanması, Şark Üniversitesi’nin yapılan çalışmalarla tespit edilmiş esaslar dairesinde, Van Gölü civarında kurulması mesaisine hızla ve önemle devam edilmektedir” diyerek bu konuda çalışmaların sürdüğünü belirtmiştir (Dölen, 2010: 83). Bu çabaların amacı kültür akımlarının, ayırıcı hareketlerini karşılamak ve milli bir Türk bölgesi yaratmaktır (Onar, 1967).

Cumhuriyetin kurucu kadrolarının belirlediği esaslar dâhilinde Darülfünun, İstanbul Üniversitesi’ne dönüştürülmüş ve Ankara’da Ankara Üniversitesi kurulmuştur (1946) (Tablo 3). Ankara Üniversitesi’nin kuruluş aşamasında önemli bir fakülte olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 1935 yılında açılmıştır. Bu fakültenin açılması ile ilgili yapılan çalışmalar sırasında yazılan raporlar, yükseköğretime biçilen görevi özetlemektedir.

“Bütün Türkiye dâhilinde yalnız İstanbul şehrinin merkez-i irfan olması ve Anadolu’da yüksek tedrisat ve tetkikat için müesseseler bulunmaması senelerden beri mütefekkirlerimizin nazar-ı dikkat ve teessüfünü celbediyordu. Çünkü Anadolu’da böyle bir ilim merkezinin tesisi bir taraftan

garp efkâr ve ulûmunu doğrudan doğruya Anadolu'nun iç taraflarına nakil ve tamim edebilir diğer taraftan da şimdye kadar meçhul bir ülke halinde kalan Anadolu'nun ilmi bir suretle tetkikiyle Türk harsının (kültürünün) inkişafına azim hizmetlerde bulunurdu. İşte bu cihetleri nazar-ı itibara alan encümenimiz taht-ı karara alarak mahiyet-i harsiyeyi haiz marifet şubelerine bilhassa ehemmiyet verilmiş ve enstitü usulünü kabul ederek hususat-ı atıyeyi kararlaştırılmıştır” (Aslantepe, 2008:72).

Bu düşünceden hareketle Ankara'da İçtimai İlimler Fakültesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak kurulması planlanan bu fakültenin ismi bizzat Atatürk tarafından verilmiş ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olarak düzeltilmiştir. Hasan Ali Yücel, bu ismin hikâyesini şu şekilde aktarır:

“Atatürk, bizim alıştığımız bir isim vermedi. Bu ismi vermesi, Türk inkılâbının bu müesseselerden beklediği gayeye sarahatle (açıkça) işaret etmektedir. Gaye, öz kaynaklarına inmek suretiyle mazimizin aydınlatılması, Türk dilini yabancı esirliğinden kurtararak kendi kudretleri ve imkânları içerisinde geliştirme yollarının aranması... Ülkemizin coğrafi tabiatının ilmi usullerle tetkik edilmesi, milli hayatımızın şuuruna dayanan bir görüşle elde edilmiş evrensel görüşe sahip mütefekkirlerimizin yetiştirilmesidir” (Aslantepe, 2008: 224).

Bu fakülte altında açılacak olan bölümler Milli Tarih, Milli Coğrafya, Milli Edebiyat, Milli Lisaniyat, Milli Felsefe, Milli Teknoloji, Milli Hukuk vb. bölümlerdir (Aslantepe, 2008: 72). Aslında sadece verilen isimlerden yola çıkıldığında bile üniversiteye nasıl bir misyon biçildiği anlaşılmaktadır.

1944'te İstanbul'da İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) açılmıştır (Tablo 3). III. Selim dönemindeki yenileşme hareketleri ile kurulan Mühendishane-i Bahri Hümayun (1773) ve Mühendishane-i Berri Hümayun (1795) İTÜ'nün temelini oluşturur.

Bu okullar, Osmanlı'nın savaş kaybetme sorununa çözüm olarak yapılmış, tersane, donanma, haritacılık, inşaat ve mimarlık konularında eğitim vermekteydi³. Askeri karakterli olan bu kurumların oluşturduğu gelenek Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ihtiyaç duyulan yeniden yapılanma için önemli bir alt yapı sağlamıştır.

Tablo 3: Birinci Dönem Üniversitelerin Kuruldukları Yıllar ve İller.

Table 3: Foundation Years and Cities of Universities in the First Period.

Sıra	Üniversite	İl	Kuruluş Yılı
1	İstanbul Üniversitesi	İstanbul	1933
2	İstanbul Teknik Üniv.	İstanbul	1944
3	Ankara Üniversitesi	Ankara	1946

İstanbul, hem Bizans hem de Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış, sosyal ve ekonomik yönden en gelişmiş merkez olarak ön plandaydı. Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni başkenti ve Cumhuriyet'in başarısını temsil edecek bir merkezdi. Bu düşünceden hareketle ilk üniversitelerin neden bu kentlerde kurulduğu anlaşılabilir. İstanbul köklü geçmişiyle bir yükseköğretim geleneğine sahipti. Ankara ise yeniden yaratılmak/düzenlenmek istenen Anadolu için bir model olarak düşünülmekteydi.

İkinci Dönem Üniversiteler (1951-1987)

1950 tarihi Türkiye'de birçok açıdan milat kabul edilir. Bu dönemde yapısal olarak bir dönüşüm yaşanmış ve yeniden yapılanma en çok devlet politikalarında gözlemlenmiştir. Üniversite de kamusal bir yatırım olduğundan –küresel etkilerle beraber- üniversiteye olan yaklaşım ve biçilen görevde de değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye, tek partili sistemden çok partili sisteme geçmiş ve Türkiye'nin politik, ekonomik eğilimlerinde değişiklikler yaşanmıştır. Bu koşullara ek olarak gündeme gelen bölgesel eşitsizlikler ve bölgesel kalkınma paradigması, üniversitenin kuruluş yeri kararlarını etkilemiş ve

³ Mehmet Esat'a göre, bu okullarda eğitim dört yıl sürüyor, üçüncü ve dördüncü yıllarda askeri tarih dersinden başka, topografya, trigonometri, balistik, istihkam, astronomi ve yüksek matematik okutuluyordu (Berkes, 2012: 96-97).

üniversiteler bölgesel kalkınma merkezlerinde kurulmaya başlamıştır.

İkinci dönem, Türkiye’nin üniversiteleşme süreci açısından oldukça ilgi çekicidir. Çünkü bu dönemde toplu üniversite kurma faaliyetleri başlamıştır. Sadece 1971-76 arasındaki beş yılda, birinci dönemde (27 yıl) kurulan üniversite sayısının üç katı üniversite kurulmuştur. Dönemin bu üniversiteleşme ritmi global olarak da süren bir eğilimin lokal görüntüsüdür. 1950 ve 1970 yılları arasındaki 20 yıllık sürede yükseköğretimdeki öğrenci sayısı iki katına çıkmıştır (Shofer ve Meyer, 2005:899).

Ancak ilgi çekici olan bu dönemde kurulan üniversitelerin kurulduğu illerin genellikle bölgesel merkez konumunda olduklarıdır (Şekil 1). Bu yaklaşım, Myrdal, Hirschman ve Perroux’un Kutuplaşmış Sektörel/Bölgesel Gelişme kuramları ile ilişkilendirilebilir. Zaten söz konusu dönemde hazırlanan kalkınma planlarına bakıldığında büyüme ya da cazibe merkezleri yaratma politikasının benimsendiği anlaşılabilir. Yavuz’a (1963) göre Bölgesel dengesizlikleri gidermek için geri kalmış bölgelere –büyük cazibe merkezlerinden başlamak üzere- belli amme hizmetlerinin götürülmesi gerekir. Üniversite, bunlardan biri ve belki de en önemlisidir.

Üniversite, kalkınma problemlerinin çözümünde kullanılacak kamusal bir kaynak olarak düşünülmüş ve ülke sathında dengeli dağılımı amaçlanmıştır. Şekil 1 incelendiğinde yeni üniversitelerin belirli bir bölgede toplanmadığı, aksine bölgesel kutuplara dağıldığı görülmektedir. Bu üniversitelerin kurulmasında, yükseköğrenime olan talebin artması da etkili olmuştur (II. BYKP, 1968-72: 191).

Şekil 1’deki kademe verileri, DPT’nin *Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi* (1982) çalışmasından alınmıştır. Söz konusu merkezler, bölgelerinde öne çıkan bölgesel kalkınma ve hizmet bölgeleri olarak tanımlanmıştır⁴.

⁴ *Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi* çalışmasında (DPT 1982) 7., 6. ve 5. kademe gelişmiş merkezler en gelişmiş illeri göstermektedir. Bunun dışında kalan ve renklendirilmemiş alanlar, nispeten

1955’te Ege Bölgesi’nin kültürel, endüstriyel, tarımsal ve ticari faaliyetleri ile bununla ilgili kurum ve kuruluşlara öncülük etmesi amacıyla Ege Üniversitesi kurulmuştur. Aynı yıl Karadeniz Bölgesi’ndeki illerin sosyal ve ekonomik sorunlarına çözüm arayacak, madenleri, enerji kaynakları ve meyveleri bol olan bu bölgeye her yönden öncülük yapacak bir teknik üniversite olarak KATÜ (Trabzon) ve Doğu Anadolu Bölgesi’nin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknik bakımdan geliştirilmesi misyonuna sahip Atatürk Üniversitesi kurulmuştur (1957) (*Kavili Arap, 2007:185*). Bu üniversitelerin kurulması aynı zamanda yükseköğretimi İstanbul ve Ankara dışında Anadolu’ya yaymanın da başlangıcını teşkil etmiştir (Gürüz vd. 1994:151). Ancak ağırlık yine İstanbul ve Ankara üniversitelerindedir. İlk dönem üniversitelerde okumakta olan 70 bin öğrencinin sadece % 2’si İstanbul ve Ankara dışında okumaktadır (Keleş, 1971: 13).

Bunların yanında ilk kez 1956 yılında Türkiye’de özel yasayla bir üniversite kurulmuştur: Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ). Özel yasalı üniversiteler, Demokrat Parti (DP) iktidarı döneminde kurulmaya başlanmıştır. DP döneminde, üniversitenin özerkliği konusunda tartışmalar çıkmış, bu özerklik sorununu çözmek için özel yasayla üniversiteler açıldığı sanılmaktadır (Hatiboğlu, 1998:332).

Bu dönemde Atatürk Üniversitesi’nin açılışından (1957) Hacettepe Üniversitesi’nin açılışına (1967) kadar bir sessizlik dönemi yaşanmıştır. 1970’lerle beraber tekrar gündeme gelen üniversite kavramı kendisini kalkınma paradigmasının ortasında bulmuştur. Kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, ihtiyaç duyulan nitelikte ve sayıda elemanın belli bir süre içinde eğitilebilmesine ve bu amaçla yeni üniversitelerin açılmasına, yeni bir “Eğitim kapasitesi”nin yaratılmasına bağlanmıştır (Reisoğlu, 1968).

Bu dönemin analizi için “Yükseköğretim Araştırması” (1970), “Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi (1982)” çalışması

gelişmemiş ve en yakın hizmet merkezinin mıntıkasında kalan alanları göstermektedir.

ve II. ve IV. BYKP incelenmiştir. Bu planlardaki mevcut durum ve öngörüler incelendiğinde söz konusu kentlerin gelişmişlik durumları ile ilgili önemli ipuçları yakalanabilmektedir.

Türkiye’de “Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışmasında nüfus, tesis çeşidi ve sayısı, toplam çalışan, etki alanı, etkilediği alt merkez vb. istatistiklere göre yapılan kademelenmede, Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Malatya, Samsun, Sivas ve Trabzon, Fonksiyonel Bölge olarak belirlenmiş 7., 6. ve 5. Kademe merkezlerdir.

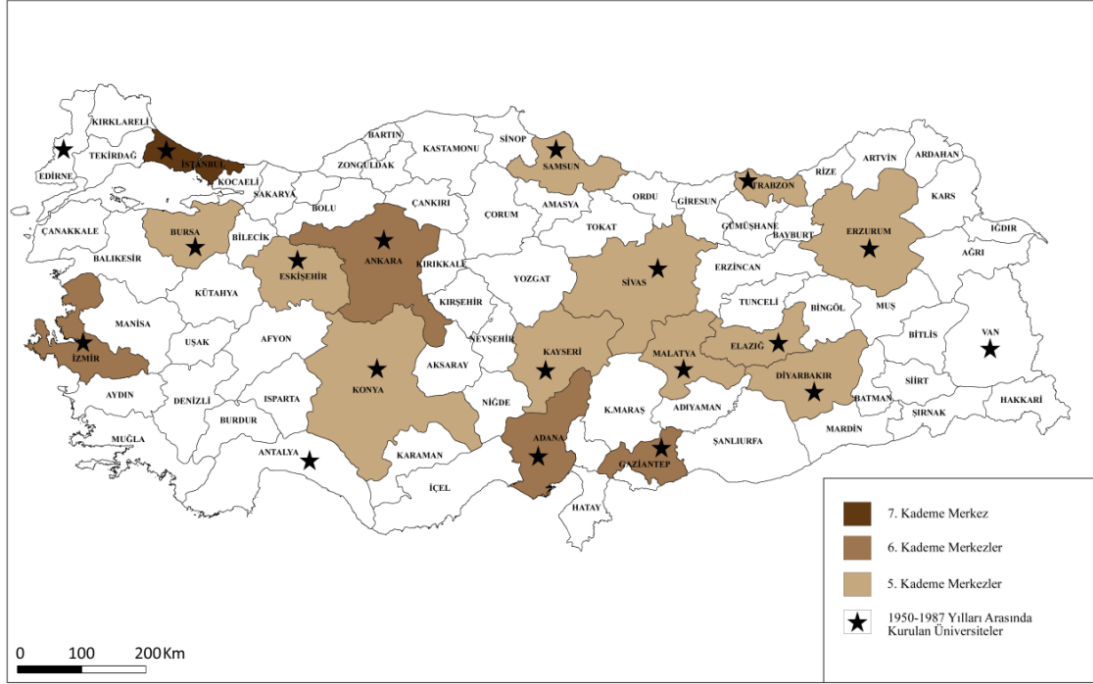
Bölgesel merkez konumundaki bu iller, ikinci dönemde kurulan üniversitelere ev sahipliği yapmıştır (Şekil 1). Bu dönemde kurulan 25 üniversitenin 22’si bu kentlerde kurulmuştur (Tablo 4). İstanbul ve Ankara metropollerine de bu dönemde yeni üniversiteler kurulmuştur.

BYKP’ye göre, bu kentlerin nüfus, sanayileşme, kentleşme, on bin kişiye düşen yatak sayısı (IV. BYKP:145), vb. sosyal ve ekonomik değişkenleri incelendiğinde nisbi olarak ön plana çıktıkları görülmektedir. II. BYKP’de ise kamu yatırımlarının nerelere yönlendirileceğine dikkat çekilmektedir:

Tablo 4: İkinci Dönem Üniversitelerin Kuruldukları İller ve Yıllar.

Table 4: Foundation Years and Cities of Universities in the Second Period.

Sıra	Üniversite	İl	Kuruluş Yılı
4	Ege Üniversitesi	İzmir	1955
5	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	1955
6	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara	1956
7	Atatürk Üniversitesi	Erzurum	1957
8	Hacettepe Üniversitesi	Ankara	1967
9	Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul	1971
10	Çukurova Üniversitesi	Adana	1973
11	Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	1974
12	Dicle Üniversitesi	Diyarbakır	1974
13	Fırat Üniversitesi	Elazığ	1975
14	İnönü Üniversitesi	Malatya	1975
15	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	1975
16	Selçuk Üniversitesi	Konya	1975
17	Uludağ Üniversitesi	Bursa	1975
18	Erciyes Üniversitesi	Kayseri	1978
19	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	1982
20	Gazi Üniversitesi	Ankara	1982
21	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	1982
22	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	1982
23	Marmara Üniversitesi	İstanbul	1982
24	M. Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	İstanbul	1982
25	Trakya Üniversitesi	Edirne	1982
26	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	1982
27	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	1982
28	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	1987

Şekil 1: 1951-1987 Yılları arasında Üniversite Kurulan İller ve İllerin Hiyerarşik Durumu.

Figure 1: Cities where the universities were founded between the years 1951-1987 and their hierarchical status.

“Kamu sektörünün hizmet götüren yatırımları bu hizmetlerden yeter ölçüde yararlanamayan kitlelere yönetilerek, bu kitlelerin yoğun bulunduğu az gelişmiş bölgelere öncelik verilerek yapılacaktır. Bu bölgelerde iktisadi ve sosyal gelişmenin sağlanabilmesi için yaşama standardını iyileştirici bu yatırımlar fayda sağlarken, önemli olan kendi gelişme hızı kazanabilecek büyüme potansiyeli yüksek merkezlerin desteklenebilmesidir” (II. BYKP, 1968-72:268).

1972 sonrası kurulan üniversiteler için kullanacağımız “Yükseköğretim Araştırması” metninde, bu dönemde kurulacak üniversitelerin kuruluş gerekçeleri ile ilgili bazı kriterlerin göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Bu rapora göre, bölge/kentler “Gelişmiş Büyük Merkezler” ve “Gelişmekte Olan veya Geliştirilecek Merkezler” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu dönemde üniversitenin kurulacağı kent seçilirken, kentin, bölgenin hizmet odağı/merkezi olması, öğrenci sayısının fazla olması, sosyo-kültürel iklimin uygun olması ve altyapının yeterli olması gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

Altyapı ölçütü doğrultusunda, Çukurova ve Bursa üniversiteleri (Uludağ); sosyo-ekonomik gelişmişlik ölçütüne göre, Fırat ve Ondokuz Mayıs Üniversiteleri; gelişmesi gereken bölgeler ölçütüne göre de Dicle ve Selçuk üniversiteleri kurulmuştur (Varış, 1976:77). Bu kriterlere göre, üniversite kurma faaliyetleri gelişmiş merkezlerden gelişmekte olan veya gelişmemiş illere kayma eğilimi göstermiştir. Bu eğilim Türkiye üniversiteleşme süreçlerinde bariz dönemler ortaya çıkarmıştır.

Aynı raporda, “Gelişmekte olan ve Geliştirilecek Merkezlerde Kurulacak ve Geliştirilecek Üniversiteler” başlığı altında, metropollerin dengeli dağılımını sağlamak üzere Samsun ve Elazığ kentlerinin metropol olarak belirlendiği, bu iki kentin 1985 yılında 600.000-800.000 nüfuslu, istihraç (çıkarm) ve imalat sanayinin yoğunlaştığı geniş bölgelere hitap eden eğitim, sağlık ve kültür tesislerine büyük ölçüde sahip olan metropoller haline geleceği öngörülmüştür. Aynı şekilde Samsun’un Karadeniz Bölgesi’ndeki tek gelişme merkezi olduğu ve buraya kurulacak bir üniversitenin Trabzon Teknik Üniversitesi (KATÜ) ile karşılıklı geliştirme ilişkisi içinde olacağı tahmin edilmektedir. Bu dört merkez

dışında benzeri gelişme veya gelişme kararı olan merkezler arasında tercihler konusu ortaya çıkmaktadır. Bu kademedeki diğer merkezlerde üniversite yeri seçiminde; hizmet veya etki alanının genişliği, çevredeki ulaşım durumu, ildeki hizmetlerin nitelik ve niceliği, çevredeki diğer fiziksel planlama kararları genel anlamda fiziksel dengeli dağılım ölçüleri esas alınmıştır. Bu bakımdan Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nde Malatya, Gaziantep, Diyarbakır ve Van, "Gelişmekte olan veya Geliştirilecek Merkezler" olarak tanımlanmıştır (s.89-90).

Gaziantep'te kurulacak bir üniversite hem Adana ile işbirliği yapması hem de çevresindeki Adıyaman, Maraş gibi alanlara hizmet edebilmesi bakımından önemlidir. Diyarbakır ise Urfa, Mardin, Siirt, Bitlis illerinin doğal merkezidir. Ulaşım imkânları Van'ın merkez olduğu alt bölgenin buradaki hizmetlerden yararlanmasını kolaylaştırmaktadır (s.91).

İç Anadolu Bölgesi'nde geliştirmekte olan veya geliştirilecek merkezler şunlardır; Eskişehir, Kayseri, Sivas, Konya. Kayseri merkezi, Niğde ve Nevşehir gibi Ankara ile kolay ulaşım ve haberleşme içinde olan illere hizmet sağlayacaktır. Akdeniz Bölgesi için ise Antalya geliştirmekte olan veya geliştirilecek bir merkezdir (s.92).

Yukarıda sözü edilen nedenlerle yakın gelecekte (1970'ler) kurulacak üniversitelerin Bursa, Adana, Samsun, Elazığ, Diyarbakır ve Konya'da kurulması ve geliştirilmeleri gerekmektedir (s.93).

Bir kentte üniversite kurulması sürecinde, kent aktörlerinin talepleri de etkili olmaktadır. İkinci dönemde üniversite kurulan kentlerin birçoğu DPT'den üniversite talebinden bulunmuştur. Bu kentler, Adana, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Konya, Samsun, Eskişehir, Gaziantep, Kayseri, Sivas, Antalya, Bolu, Edirne, Isparta, Kastamonu, Kars ve Van'dır (Keleş, 1971:6). Nitekim İkinci Dönem'de kurulan 25 üniversiteden, 13'ü bu kentlerde kurulmuştur.

Bu dönemde üniversiteler, bölgesel bazda incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nde İstanbul, Bursa ve Edirne'de (6); İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara, Eskişehir, Konya, Kayseri ve Sivas'ta (7); Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum, Malatya, Van ve Elazığ'da (4); Akdeniz Bölgesi'nde, Adana ve Antalya'da (2); Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Diyarbakır ve Gaziantep'te (2); Ege

Bölgesi'nde İzmir'de (2); Karadeniz Bölgesi'nde Trabzon ve Samsun'da (2) yeni üniversiteler açılmıştır. Bölgesel merkezlere açılan üniversitelerin yanında İstanbul'da Boğaziçi, Yıldız Teknik, Mimar Sinan ve Marmara Üniversitesi; Ankara'da Hacettepe ve Gazi Üniversitesi; İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi açılmıştır. Çevreye doğru bir yayılma varken aynı zamanda merkeze de yeni üniversiteler açılmıştır. Bunun nedenini, Cem'i Demiroğlu 22 Mart 1977 tarihli Milliyet gazetesinde gerekçelendirmektedir. Buna göre, yeni üniversiteler, büyük kentlerde kurulmalıdır; çünkü buralarda kurulacak üniversiteler hem daha az yatırım gerektir hem de öğretim üyesi sıkıntısı çekilmez. Bunun yanında, öğrenci sayısı artık takatini aşmış olan eski büyük üniversitelerin yakınlarında, onların yükünü hafifletmek için yeni üniversiteler kurulmalıdır (Onar, 1967). Bu nedenlerle üniversitelerin merkeze kurulmasına devam edilmiştir.

Sonuç olarak, 1951-87 yılları arasında kurulan 25 yeni üniversitenin büyük çoğunluğu, dönemin bölgesel kalkınma paradigmasının da etkisiyle bölgesel kent özeklerinde kurulmuştur.

Üçüncü Dönem Üniversiteler (1988-1994)

Önceki dönemlerde de aynı yıl içinde birden fazla üniversite açılmasına rağmen 1992 yılında 3837 sayılı yasayla ilk kez bir yıl içinde 21 üniversite ve 2 YTE kurulmuştur. 1993'te Osmangazi ve 1994 Galatasaray Üniversitesi'nin kurulması ile -21 vakıf üniversitesi dışında- toplam üniversite sayısı 53'e çıkmıştır. Bu üniversitelerin büyük çoğunluğu, Anadolu'nun batısında, küçük ve orta ölçekli kentlerde kurulmuştur (Şekil 2). Bu yüzden kuruldukları kentlerde hemen her açıdan önemli değişimler yaratmaya başlamışlardır (Işık, 2008: 29). Değişim ve ticari hayatı canlandırma potansiyeli sebebiyle kentler/önderler üniversite talebinde bulunmuştur. 10 Ekim 1990 tarihli Milliyet gazetesindeki habere göre, hükümet 4 yeni üniversite açılması için YÖK'e talimat vermiştir. Açılması planlanan 4 yeni üniversitenin yer seçiminde, kentte herhangi bir fakültenin var olması kriteri ön planda tutulmuş ve bu kentler, Başbakan Yıldırım Akbulut'un seçim bölgesi Erzincan, DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in seçim bölgesi Isparta, Turizm Bakanı İlhan Aküzüm'ün seçim bölgesi olan Kars ve Anap Genel Başkan Yardımcısı Metin Balıbey'in seçim

bölgesi olan Afyon olarak belirlenmiştir. Bu kararlar, siyasi çevrelerce “seçim yatırımı” olarak nitelendirilmiştir.

Türk siyasi hayatında da etkilerde bulunmaya başlayan üniversite, bir kent için en büyük vaat olarak kullanılmaya başlanmıştır. Başbakan Yıldırım Akbulut seçim bölgesi olan Erzincanlılara, Cumhurbaşkanı Turgut Özal, GAP gezisi sırasında Şanlıurfa’lılara üniversite sözü vermiştir. Bunun yanında Meclis’te yeni üniversitelerle ilgili yasa teklifi görüşmelerinde Genel Kurul’da tartışmalar çıkmış, bazı milletvekilleri “*Seçim bölgeme üniversite kurulmazsa istifa ederim*” tehdidinde bulunmuştur (9 Temmuz 1995, Milliyet).

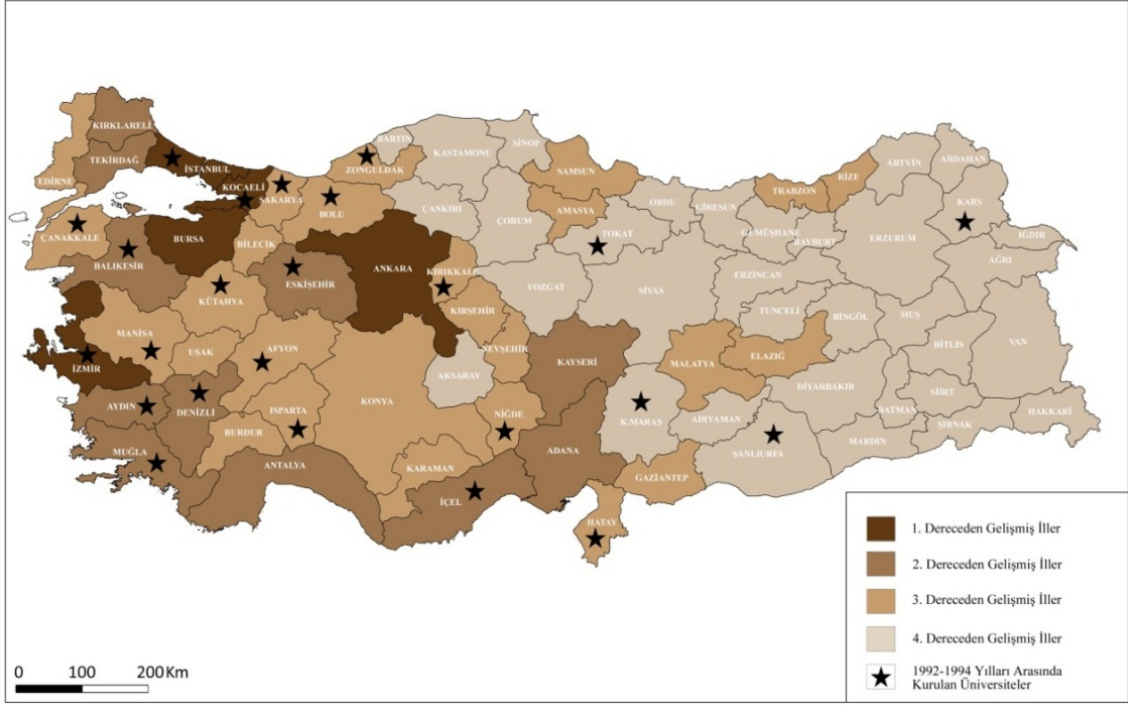
Dönemin gazetelerine yansıyan bu haberler üniversitenin siyasi alanda nasıl bir araç haline

geldiğini göstermektedir. Kurtarıcı rolündeki üniversite fikri ön plana çıkmış ve tüm kentler, harcama ekonomisini tetikleyen, kalkınmayı sağlayan üniversiteyi, kentlerinde istemeye başlamışlardır. Bu talebi de siyasal mekanizma vasıtasıyla dile getirmişlerdir. Siyasetçiler ve yerel aktörler (yerel devlet), merkezi hükümetten üniversite talebinde bulunmuş ve kurum, seçim meydanlarında da vaatler listesine eklenmiştir. Yerel devlet, merkezi yönetimin yerel düzeydeki temsilcisi olarak yukarıdan aşağıya doğru empoze edilen politikaların uygulanmasına aracılık etmekte, aynı zamanda da yerel güçlerin kendi çıkarlarını savundukları bir araç olarak da kullanılmaktadır (Şengül, 2009:186). Bu haliyle yerel örgütlenme, kendi çıkarları doğrultusundaki düzenlemeleri/kurumları merkezi hükümetten talep etmektedir.

Tablo 5: Üçüncü Dönem Üniversitelerin Kuruldukları İller ve Yıllar.

Table 5: Foundation Years and Cities of Universities in the Third Period.

Sıra	Üniversite	İl	Kuruluş Yılı
29	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu	1992
30	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	1992
31	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon	1992
32	Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir	1992
33	Bülent Ecevit Üniversitesi*	Zonguldak	1992
34	Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	1992
35	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Çanakkale	1992
36	Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya	1992
37	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	1992
38	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Kocaeli	1992
39	Harran Üniversitesi	Şanlıurfa	1992
40	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir	1992
41	Kafkas Üniversitesi	Kars	1992
42	K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesi	Kahramanmaraş	1992
43	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale	1992
44	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli	1992
45	Mersin Üniversitesi	Mersin	1992
46	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	1992
47	Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	1992
48	Niğde Üniversitesi	Niğde	1992
49	Pamukkale Üniversitesi	Pamukkale	1992
50	Sakarya Üniversitesi	Sakarya	1992
51	Süleyman Demirel Üniversitesi	İsparta	1992
52	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	1993
53	Galatasaray Üniversitesi	İstanbul	1994

Şekil 2: 1996 Yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Derecesi ve 1992-1994 Yılları Arasında Kurulan Üniversiteler.

Figure 2: The Socio-Economic Development Level of Cities in 1996 and Universities Founded Between the years 1992-1994.

Bu dönemde yapılan çalışmalarda yer seçimi kararları üzerinde durulmuştur. Korkut'a (1992) göre, yeni üniversiteler için yer seçimi yapılırken öğretim üyesi ihtiyacını karşılayabilecek metropollere yakın kentler tercih edilmelidir. Ayrıca kentte fakülte bulunması seçenekler arasından bazı illeri öne çıkaracaktır. Bu illerden bazıları Balıkesir, Denizli, Aydın ve Zonguldak'tır.

Bölgesel bazda incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nde Bolu, Balıkesir, Çanakkale, Gebze, Kocaeli, Sakarya ve İstanbul'da (7); Ege Bölgesi'nde Aydın, Afyon, Denizli, İzmir, Manisa, Muğla ve Kütahya'da (7); İç Anadolu Bölgesi'nde Eskişehir, Kırıkkale ve Niğde'de (3); Akdeniz'de Hatay, Isparta, Kahramanmaraş ve İçel'de (4); Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kars'ta (1); G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa'da (1); Karadeniz Bölgesi'nde Tokat ve Zonguldak'ta (2) yeni üniversiteler açılmıştır. Bu üniversiteleşme sürecinden, merkez her zamanki gibi payını almıştır. İstanbul'da Galatasaray Üniversitesi; Eskişehir'de Osmangazi Üniversitesi açılmıştır (Şekil 2).

Bu illerin 1996 yılı gelişmişlik sıralamasındaki durumu incelendiğinde, 1. Dereceden gelişmişlik

kategorisinden 3; 2. Dereceden gelişmişlik kategorisinden 6; 3. Dereceden gelişmişlik kategorisinden 11 ve 4. Dereceden gelişmişlik kategorisinden 4 ilin bulunduğunu görmekteyiz. Bu durum, yeni kurulan üniversitelerin 2. ve 3. Dereceden gelişmiş illerde yoğunlaştığını göstermektedir (Şekil 2). Söz konusu iller haritadan da görüleceği üzere Zonguldak-Gaziantep hattının batısında yer almaktadır. Bu illerin kalkınması, üniversiteden kaynaklanacak sosyal ve ekonomik etkilere bağlanmıştır. Küçük ve orta ölçekli bu kentler için, kent ekonomisini canlandıran, kente nakit akışı sağlayan bir kurum olarak görülen üniversite, hayati öneme sahiptir. Üniversite, ekonomik etkisinin yanında sağlık, ulaşım, beşeri sermaye, kültür-sanat-spor faaliyetleri gibi sosyal alanlarda da kentin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Önceki dönemlerde Kalkınmada Öncelikli Yörelere programı ile belirlenen illere yapılan teşviklerin amacına tam olarak ulaşamadığı görülmüş, buna ek olarak birçok alanda etkiye sahip olan üniversitenin kurulması fikri ön plana çıkmıştır. Üniversitenin kurulmasıyla kente bitmeyen, giderek katlanan bir harcama ekonomisi yaratılmıştır.

Küçük ve orta ölçekli kentler için toplumsal boyutu ön plana çıkan üniversite kent yaşamı ve iklimi üzerinde de etkilidir. Üniversite okumak için memleketlerinden göç eden öğrenciler kentin toplumsal hayatında önemli rol oynarlar. Buradan hareketle üniversitelerin Anadolu sathına yayılması literatüre yeni bir tanımlama da getirmiştir: “Anadolu Kentlerinin Öğrencileşmesi”. Bu kavram, orta ve küçük ölçekli, sosyo-ekonomik olarak gelişmemiş kentlere, üniversite öğrencilerinin akın etmesi sürecini tanımlamak için kullanılmıştır (Yılmaz, 2011). Bu süreç, 2006 sonrası açılan üniversitelerle beraber daha da artmıştır.

Dördüncü Dönem Üniversiteler (1995-2008)

Bu dönem her ne kadar 1995 yılından başlatılmış olsa da 1994’te kurulan Galatasaray Üniversitesi’nden sonra 2006 yılına kadar bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. 12 yıl boyunca hiç devlet üniversitesi açılmamıştır. Ancak bu dönemde, vakıf üniversiteleri büyük bir hamle yapmış ve 1994 yılına kadar 3 olan vakıf üniversitesi sayısı, 2006 yılına kadar 24’e yükselmiştir. 2006’dan sonra ise süreç hız kazanmış ve toplam vakıf üniversitesi sayısı 65’e çıkmıştır. Tabii bu kurumlar belirli sermaye gruplarının firmaları konumundadır. Sermaye bu konuda da daha çok merkezde konumlanmıştır. Nitekim kurulan vakıf üniversitelerinin %80’i İstanbul, Ankara ve İzmir’de kurulmuştur. Bunun yanında son dönemlerde Adana, Antalya, Bursa, Gaziantep, Kayseri, Konya, kentlerinde de yeni vakıf üniversiteleri açılmıştır. Gaziantep’te Zirve ve Hasan Kalyoncu; Kayseri’de Melikşah; Konya’da Karatay ve Bursa’da Orhangazi Üniversiteleri buldukları kentin sermaye grupları tarafından kurulmuştur⁵. Üniversite, hem kar etmekte hem de yerel güç (iktidar) kazanmak için oldukça stratejik bir kurum gibi gözükmektedir.

⁵ Gaziantep örneği üzerinden hareket edildiğinde şöyle bir analiz yapılabilir: Güneydoğulu birçok öğrenci daha önce Kıbrıs üniversitelerini tercih etmekteydi ancak sonrasında Mersin’de Çağ Üniversitesi açılınca bu talebin bir kısmı Mersin’e yöneldi. Şimdi ise Gaziantep’te kurulan vakıf üniversiteleri bu talebe cevap vermeye ve birçok öğrenci bu kentteki vakıf üniversitelerini tercih etmeye başlamıştır. Yükseköğretime olan talepten dolayı diğer bölgelerde de aynı yönde gelişmeler yaşanacağı açıktır.

17.03.2006 tarih ve 5467 sayılı kanunla, Adıyaman, Kırşehir, Aksaray, Amasya, Yozgat, Düzce, Erzincan, Giresun, Çorum, Kastamonu, Tekirdağ, Burdur, Ordu, Rize ve Uşak kentlerinde yeni üniversiteler kurulmuştur. 2006’da kurulan 15 üniversite ile toplam devlet üniversitesi sayısı 68’e çıkmıştır.

29.05.2007 tarih ve 5662 sayılı kanunla, Ağrı, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Karabük, Karaman, Kırklareli, Kilis, Mardin, Muş, Nevşehir, Osmaniye, Siirt ve Sinop kentlerinde yeni üniversiteler açılmıştır. 2007’de kurulan 22 üniversite ile beraber toplam üniversite sayısı, 91’e çıkmıştır.

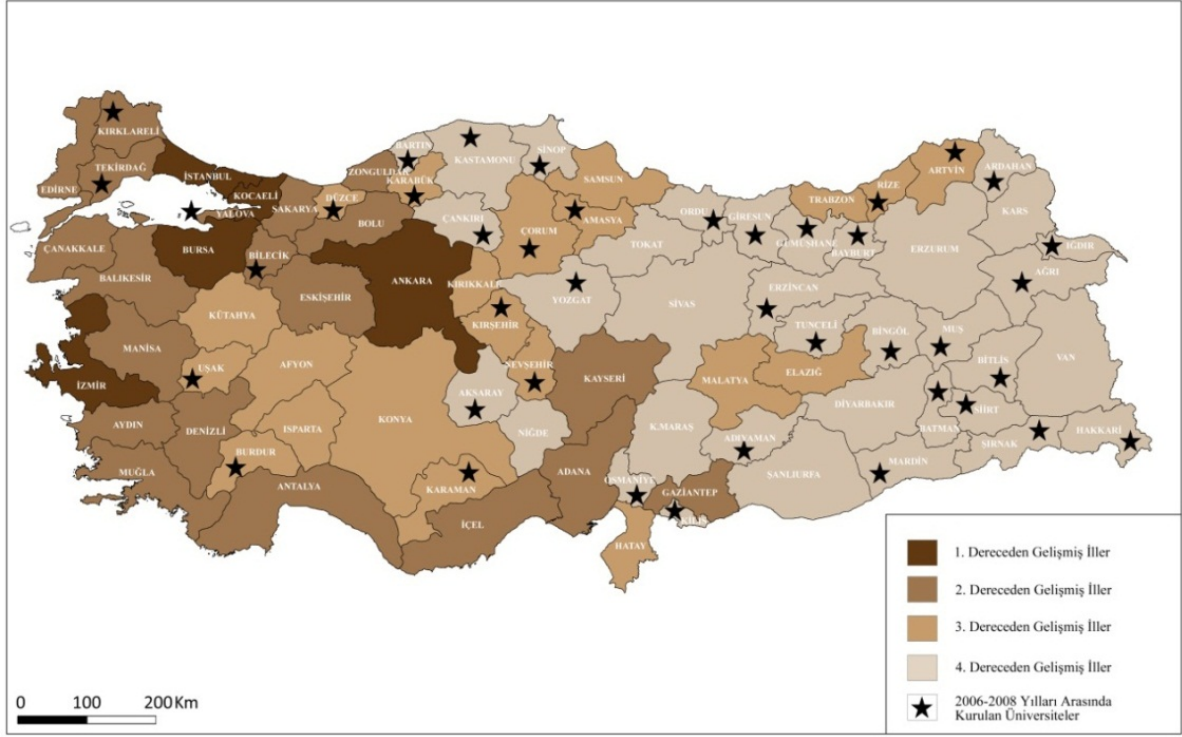
22.05.2008 tarih ve 6765 sayılı kanunla, Ardahan, Şırnak Tunceli ve Yalova’da dört yeni üniversite açılmıştır. Toplam üniversite sayısı, 95’e çıkmıştır.

Bu dönemde kurulan üniversitelerin bölgesel dağılımı incelendiğinde, Üçüncü Dönem’in tersine büyük çoğunluğunun, Zonguldak-Gaziantep hattının doğusunda kurulduğu görülmektedir. Karadeniz Bölgesi’nde Giresun, Düzce, Kastamonu, Ordu, Rize, Artvin, Bartın, Bayburt, Gümüşhane, Karabük, Sinop ve Amasya’da (12); Doğu Anadolu Bölgesi’nde Erzincan, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Hakkâri, Iğdır, Muş, Ardahan, Tunceli’de (9); İç Anadolu Bölgesi’nde Kırşehir, Aksaray, Yozgat, Çorum, Çankırı, Karaman, Nevşehir, (7); Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Adıyaman, Siirt, Batman, Mardin, Kilis ve Şırnak’ta (6); Marmara Bölgesi’nde Bilecik, Tekirdağ, Kırklareli, Yalova’da(4); Akdeniz Bölgesi’nde Burdur ve Osmaniye’de (2); Ege Bölgesi’nde Uşak’ta (1) yeni üniversiteler açılmıştır. Bu üniversitelerden Kırklareli, Tekirdağ, Bilecik ve Yalova’da kurulan üniversiteler dışında tamamı 3. ve 4. Dereceden gelişmiş olan illerde kurulmuştur (Şekil 3).

Son dönem üniversitelerinin kurulduğu illerin sosyo-ekonomik kalkınmışlık durumuna baktığımızda Yalova ve Bilecik dışında tamamının 3. ve 4. dereceden gelişmiş iller olduğu görülmektedir. Bu illerin 11’i, 3. Dereceden Gelişmiş İller kategorisinde, geriye kalan 27 il ise Dördüncü Dereceden Gelişmiş İller kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca bu illerin büyük çoğunluğu (35) “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” kapsamındadır (Dinler, 2008:316). Bu dönemde üniversite kurulan iller, 2003 yılı sosyo-ekonomik endeks değeri negatif olan 49 ilin 35’ini oluşturmaktadır.

Tablo 6: Dördüncü Dönem Üniversitelerin Kuruldukları İller ve Yıllar.
Table 6: Foundation Years and Cities of Universities in the Fourth Period.

Sıra	Üniversite	Kurulduğu İl	Kuruluş Yılı
54	Adıyaman Üniversitesi	Adıyaman	2006
55	Ahi Evran Üniversitesi	Kırşehir	2006
56	Aksaray Üniversitesi	Aksaray	2006
57	Amasya Üniversitesi	Amasya	2006
58	Bozok Üniversitesi	Yozgat	2006
59	Düzce Üniversitesi	Düzce	2006
60	Erzincan Üniversitesi	Erzincan	2006
61	Giresun Üniversitesi	Giresun	2006
62	Hitit Üniversitesi	Çorum	2006
63	Kastamonu Üniversitesi	Kastamonu	2006
64	Namık Kemal Üniversitesi	Tekirdağ	2006
65	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	2006
66	Ordu Üniversitesi	Ordu	2006
67	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize	2006
68	Uşak Üniversitesi	Uşak	2007
69	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı	2007
70	Artvin Çoruh Üniversitesi	Artvin	2007
71	Bartın Üniversitesi	Bartın	2007
72	Batman Üniversitesi	Batman	2007
73	Bayburt Üniversitesi	Bayburt	2007
74	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	2007
75	Bingöl Üniversitesi	Bingöl	2007
76	Bitlis Eren Üniversitesi	Bitlis	2007
77	Çankırı Karatekin Üniversitesi	Çankırı	2007
78	Gümüşhane Üniversitesi	Gümüşhane	2007
79	Hakkâri Üniversitesi	Hakkâri	2007
80	Iğdır Üniversitesi	Iğdır	2007
81	Karabük Üniversitesi	Karabük	2007
82	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Karaman	2007
83	Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	2007
84	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	Kilis	2007
85	Mardin Artuklu Üniversitesi	Mardin	2007
86	Muş Alparslan Üniversitesi	Muş	2007
87	Nevşehir Üniversitesi	Nevşehir	2007
88	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Osmaniye	2007
89	Siirt Üniversitesi	Siirt	2007
90	Sinop Üniversitesi	Sinop	2007
91	Ardahan Üniversitesi	Ardahan	2008
92	Şırnak Üniversitesi	Şırnak	2008
93	Tunceli Üniversitesi	Tunceli	2008
94	Yalova Üniversitesi	Yalova	2008

Şekil 3: 2003 Yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Derecesi ve 2006-2008 Yılları Arasında Kurulan Üniversiteler.

Figure 3: The Socio-Economic Development Level of Cities in 2003 and Universities Founded Between the years 2006-2008.

Kalkınmışlık-kalkınmamışlık ikileminin toplumsal birçok sorunun kökeni olarak algılandığı bu dönemde, “Her İle Bir Üniversite” felsefesinin amacı da anlaşılmaktadır. Üniversite, sosyo-ekonomik kalkınma motoru olarak görülmekte ve kalkınma sorununun bu yolla giderilebileceği öngörülmektedir. “Çünkü herhangi bir Anadolu kentine üniversite kurulması demek, her gün otobüse, dolmuşu binen; kafeye, bara, sinemaya, lokantaya, terziye, berbere giden, senede birkaç kez memleketine gitmek için ildeki şehirlerarası otobüsleri kullanan, kırtasiye-kitap alışverişi yapan, fotokopi çektiren, pantolon-kazak alan, simit, dondurma yiyen yaklaşık 21.000 kişi; yurtlardaki yaşam şartlarından bunalan ve üç arkadaş eve çıkmaya karar veren, böylece de kira rayiçlerinin yükselten on binlerce öğrenci demektir”(Kaynar ve Parlak, 2005:12). Bu yaklaşım, üniversitenin asıl misyonu ile ilgili tartışmalar yaratmıştır.

Beşinci Dönem Üniversiteler (2009 ve Sonrası)

21.07.2010 tarih ve 6005 sayılı kanunla, Bursa, Erzurum, Konya, İstanbul, İzmir ve Ankara’da 8 yeni üniversite açılmıştır.

31.03.2011 tarih ve 6218 sayılı kanunla Türkiye’nin son üniversitesi olan Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, 22.01.2013 tarih ve 6410 sayılı kanunla Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi açılmıştır. Böylece toplam üniversite sayısı 2013 itibariyle 104’e çıkmıştır. Bu üniversitelerin 41’i dördüncü dönemde açılmıştır. 1923’ten 2006 ya kadar geçen sürede 53; 2006’dan 2011’e kadar geçen 5 yılda ise 50 üniversite açılmıştır. 5 yılda açılan üniversite sayısı neredeyse 83 yılda kurulan üniversite sayısına eşittir. Bu sayılar, son yıllarda üniversiteleşme hızının ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymak bakımından önemlidir.

Beşinci Dönem, 2009 ve sonrasında yaşanan yeni üniversiteleşme dönemini kapsamaktadır. 2008 yılında “üniversitesi olmayan il” kalmamış, yeni süreçte, kurulan üniversiteler Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi merkez kentlerde kurulmaya başlanmıştır. Bu üniversiteler daha çok neoliberal politikaların bir tezahürü olarak üniversitenin sanayi ile ilişkisi bağlamında kurulmuşlardır. Son aylarda gündeme gelen Yükseköğretim Yasa Tasarısı Taslağı’nda (2012) üniversite konseyi fikri ortaya atılmış ve bu konseyde kentlin ileri gelenlerinden birinin (Vergi

Rekortmeni/Hayırsaver) konseyde yer alması fikri tartışmaya açılmıştır (s.12). Bunun yanında yükseköğretim kurumları çatısı altında ticari değeri yüksek bilgi üretmek, pazarlamak, lisanslamak gibi görevleri yerine getirmesi için “*Bilgi Lisanslama Ofisleri*” kurulması da bu bağlamda gündeme gelmiştir (s.27-28).

Günümüz gelişmiş ekonomilerin başarısının sırrı sayılan, bilginin üretilmesi ve ekonomik değere dönüşümü, bilgi ekonomisinin süreçleridir. Bilginin üretilmesi (*Knowledge Factory*), aktarılması günümüz “*piyasa eksenli üniversite*”sine biçilen görevlerdendir. Bugün hemen hemen her Avrupa ve Asya hükümetinin programında bir bilişim teknolojisi veya bir yaşam bilimleri kurumu ya da bir başka bilim dalına ait “*vadinin*” kurulması yer alıyor (Wiessema, 2009:27). Bu anlamda bilgi ekonomisi yönünde hedefler koyan Türkiye de bu yönde hamleler yapmaktadır. Beşinci Dönem’de kurulan üniversiteler bu bakış açısının çıktıkları olarak ele alınabilir. Wiessema’nın (2009) “*üçüncü kuşak üniversiteler*” kavramı kullanılarak tanımlanabilecek bu üniversiteler bilginin kullanımı, değer yaratma, girişimci, küresel ve profesyonel yönetim gibi niteliklerle farklılaşmaktadır.

Bilgi ekonomisi ve bunun vazgeçilmez parçası olan üniversite bu dönemde temsil edilmektedir. OECD, bilgi tabanlı ekonomiyi, sürdürülebilir gelişme ve ekonomik aktivite için anahtar kavramlar olan, bilgi ve teknolojinin üretildiği, dağıtıldığı ekonomi olarak tanımlamaktadır (OECD, 1996:14). Bilgiye yatırım demek, araştırma ve geliştirme, yazılım, eğitim, temel bilimler gibi bilginin yaratıldığı alanlara yatırım yapılmasını işaret etmektedir (George, 2006:590).

Bilgi ekonomisinde önemli bir model olan Üçlü Sarmal Modeli’nde (Triple Helix), üniversite, sanayi ve devlet, temel kurumlardır (Leydesdorff ve Etzkowitz, 1996). Bu modelde bilgi üretimi, dağıtılması (Üniversite), bilginin ekonomik değer olarak kullanılması ve çıktı üretilmesi (Sanayi), düzenleyici önlemlerin alınması, yasalar ve yönetmeliklerin çıkarılması (Devlet) süreçleri vardır ve bu görevler söz konusu üçlü arasında paylaşılmaktadır.

Önceki dönemlerde kurulan üniversiteler, üniversite-sanayi işbirliğini hedeflemesine rağmen

bu hedefe sadece birkaç metropolde ulaşabilmiştir. Ege Üniversitesi (EBİLTEM), ODTÜ (Teknokent) ve yüksek teknoloji enstitüleri bu bağlamda ele alınabilir. Bu üniversitelerde üretilen bilgiyi, sanayiye aktaracak arayüz kurumlar bulunmaktadır. Bilginin lisanslanması/patentlenmesi ve pazarlanması için merkezler kurulmuştur. Ancak son dönem üniversiteleşme hareketi, doğrudan bilimsel araştırma ve bilimsel sonuçlarının sanayiye aktarılması motivasyonuna sahiptir. Üniversitelerin internet sayfalarındaki misyon ve vizyon metinleri okunduğunda neredeyse tüm üniversitelerin aynı hedefler üzerinde durduğu görülmektedir⁶.

Son dönemde açılan 10 üniversite, daha önceki dönemlerden farklılık göstermektedir. Önceki üniversiteler, ulus inşası, eğitim, araştırma, bölgesel kalkınma ve üniversitenin ekonomik katkısı kaygılarıyla açılmıştır. Ancak son dönemde açılanlar, daha spesifik hedefler gözetilerek kurulmuştur. Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi için son yıllarda verilen çabaların sonucu olarak görülebilecek olan bu üniversiteler, doğrudan sanayinin ihtiyacı olan bilgiyi üretmek, proje bazlı çalışmalar yapmak, teknik eleman yetiştirmek gibi misyonlar yüklenmiştir. Bu yüzden son dönemde kurulan üniversitelere “*tematik üniversiteler*” demek mantıklı görünmektedir. Bu üniversitelerden biri olan Bursa Teknik Üniversitesi’nin kurulması 2000 yılında gündeme geldiğinde, bu üniversitenin daha çok mühendislik alanlarında ön plana çıkacağı ve üniversitenin ilk yıllarından itibaren Bursa’daki sanayi kuruluşlarıyla, laboratuvar ve Ar-Ge servisi konularında mutabakatın sağlanması öngörülmüştür (Tayan, 2000:28). Önümüzdeki yıllarda benzeri eğilim devam edecek, sağlık ve mühendislik temalı üniversiteler açılacaktır.

⁶ Üniversitenin en önemli faaliyetlerinden biriside donanımlı ve kaliteli fertler yetiştirmektir. Üniversitelerdeki öğrencilerin teorik eğitimlerinin yanında, uygulamalı eğitim çalışmalarının içerisinde yer almalıdır. Böylece sanayi ve endüstrinin ihtiyacına cevap verilecek, gerek özel sektöre, gerekse kamu kurumlarına donanımlı uygulamaya yönelik bilgi ve tecrübe kazanmış, istihdama hazır fertler yetiştirilecektir (Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi WEB sitesinden alınmıştır (Erişim Tarihi, 10 Eylül, 2012).

Tablo 7: Beşinci Dönem Üniversitelerin Kuruldukları Yıl ve İl
Table 7: Foundation Years and Cities of Universities in the Fifth Period

Sıra	Üniversite	Kurulduğu İl	Kuruluş Yılı
95	Bursa Teknik Üniversitesi	Bursa	2010
96	Erzurum Teknik Üniversitesi	Erzurum	2010
97	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	İstanbul	2010
98	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	İzmir	2010
99	Abdullah Gül Üniversitesi	Kayseri	2010
100	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	2010
101	Türk-Alman Üniversitesi	İstanbul	2010
102	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Ankara	2011
103	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	Adana	2011
104	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	Ankara	2013

Beşinci dönem üniversiteleşme hareketinin iç dinamiklerini anlamak için birkaç örnek vermek yerinde olacaktır. Abdullah Gül Üniversitesi “Stanford Modeli” üzerinde durmakta (Mayıs 2012 Silikon Vadisi ziyareti bu bağlamda ele alınabilir) ve bu yönde bir altyapı kurulması için çalışmalar yürütmektedir. Erzurum ve Bursa Teknik üniversiteleri de teknik bilgi üretmek ve teknolojik ilerlemeye katkıda bulunmak hedeflerini benimsemişlerdir. Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi de benzer yönde hedefler koymuştur. Bu üniversitenin birincil teması daha çok üniversite-sanayi işbirliği kapsamındadır. Türk-Alman Üniversitesi de, Humboldt Modeli’nden yola çıkarak kendini daha çok bir araştırma üniversitesi olarak tanımlamaktadır.

Sonuç

Üniversite, her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal inşada bir politika aracı olarak görülmüştür. Üniversite, kurum olarak toplumsal olaylardan etkilenen ve aynı zamanda toplumsal olayları etkileyen bir kurumdur. Bu diyalektik ilişkinin durumu, dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Dönemlere göre değişen mekânsal planlama politikaları ve kentlerin sosyo-ekonomik durumu Türkiye üniversiteleşme sürecini de etkilemiştir.

Dönemlerin değişen dinamikleri, üniversiteye olan işlevsel yaklaşımda da değişiklikler yaratmıştır. Birinci Dönem’de ulus devlet ve modernleşme politikaları kapsamında bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan üniversite, İkinci Dönem’de bölgesel eşitsizlikler ve dengeli kalkınma perspektifinden değerlendirilmiş ve ülke sathına dengeli yayılması

prensibi benimsenmiştir. İkinci Dönem Üniversiteler, bölgesel kalkınma kutupları yaratma politikalarının yansıması olarak bölgesel özelemlerde kurulmuştur. Üçüncü Dönem’de, üniversitenin mekânsal bir değiştirici/dönüştürücü ve ekonomik getiri sağlayan bir kurum olduğu fikri baskın hale gelmiş ve üniversiteler sosyo-ekonomik olarak nispeten “az gelişmiş”, küçük ve orta ölçekli kentlere kaymıştır. Dördüncü Dönem üniversiteler popülist politikalarla çevre iller arasında en geri kalmış kentlere kurulmuş ve bu dönemde “üniversitesi olmayan il” kalmamıştır (Şekil 3). Beşinci Dönem Üniversiteler ise daha farklı bir perspektiften ele alınabilir. Bu üniversiteler, üniversite-sanayi işbirliği teması çevresinde örgütlenmişlerdir.

Genel olarak bakıldığında üniversitelere biçilen fonksiyon ve yer seçiminde ulusaldan yerele doğru bir kayma olduğu gözlenmektedir. Bölgesel merkezlerden sonra daha da yerelleşen düzenleme ölçeği, kent ve kent altı düzeyine inmiştir.

Çalışmanın tespitleri, ilgili literatürle karşılaştırıldığında bu çalışmanın yaklaşımı ve sonuçları farklılık göstermiştir. Kavili Arap’ın (2007) hukuki düzenlemeleri baz alarak yaptığı sınıflandırmada, Birinci Dönem: 1933-1944; İkinci Dönem: 1946-1959; Üçüncü Dönem: 1967-1971; Dördüncü Dönem: 1973-1978; Beşinci Dönem ise 1982-87; 1982-87 ve 1992-2006 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Sargın’ın (2007) üniversitelerin sayısal olarak kümelenme yıllarına göre yaptığı çalışmada ise, Birinci Dönem: 1923-1950; İkinci Dönem: 1950-1980; Üçüncü Dönem: 1980-1990 ve Dördüncü Dönem: 1990 ve sonrası olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise üniversiteleşme,

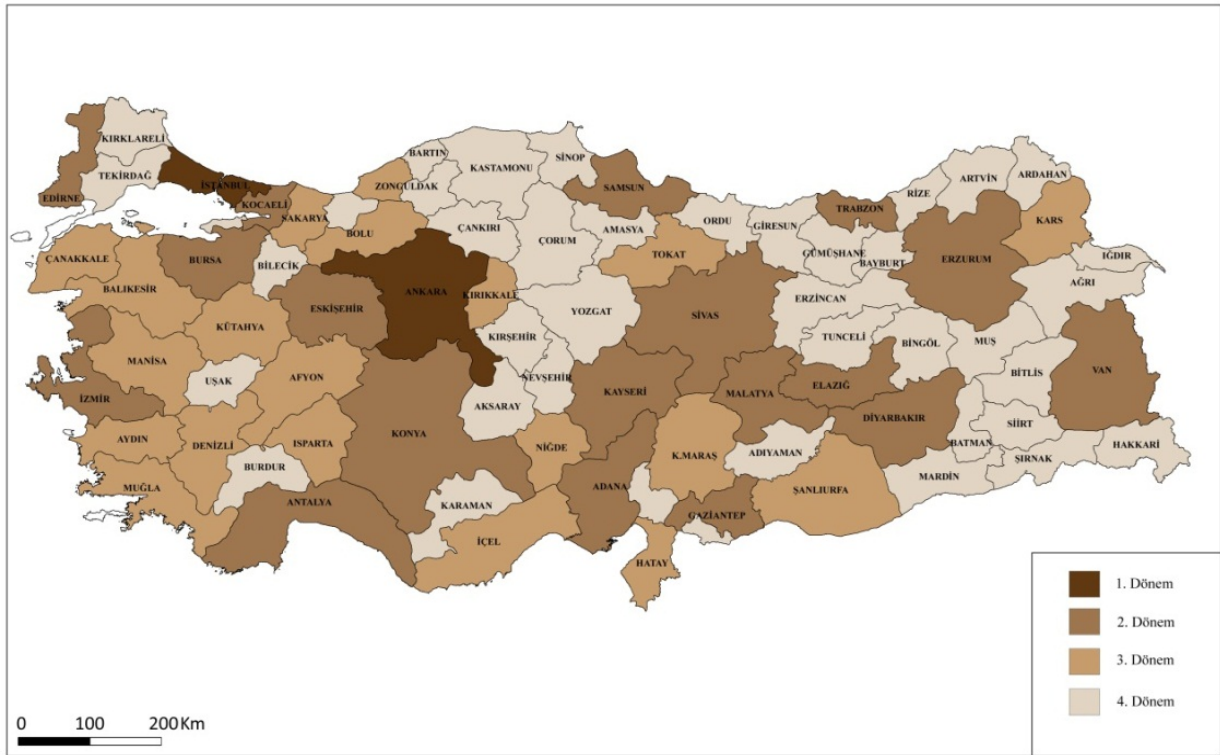
dönemsel politikalar ışığındaki yer seçimi kararlarına göre 5 dönem altında incelenmiştir. Buna göre yapılan dönemlemede; Birinci Dönem Üniversiteler 1923-1950; İkinci Dönem Üniversiteler 1951-1987; Üçüncü Dönem Üniversiteler 1988-1994; Dördüncü Dönem Üniversiteler 1995-2008 yılları arasında; Beşinci Dönem Üniversiteler ise 2009 yılı ve sonrasını kapsamaktadır.

Beş dönem sonunda Türkiye'deki toplam devlet üniversitesi sayısı 2013 itibarıyla 104'e yükselmiştir. Bu üniversitelerin bölgelere dağılımına göre, İç Anadolu Bölgesi 22, Marmara Bölgesi 20, Karadeniz Bölgesi 18, Doğu Anadolu Bölgesi 15, Ege Bölgesi 11, Akdeniz Bölgesi 9 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi 9 üniversite bulunmaktadır.

Türkiye'de 2013 itibarıyla Vakıf üniversitesi sayısı ise 72'ye yükselmiştir. Bu üniversitelerin çoğunluğu İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde

kümelennmiştir. Teker ve Özer'e (2012) göre yeni vakıf üniversitelerinin yer seçim kararlarında Bursa, Kocaeli, Yalova, Antalya ve Adana illeri ile beraber Bodrum, Marmaris, Fethiye ve Kemer gibi ilçeler de ön plana çıkmaktadır.

Önemli bir gelir kaynağı olarak görülen üniversiteler, asıl misyonundan uzaklaşmıştır. Üniversitelerin, Türkiye'nin bütün illerine kurulması, konunun sadece eğitim bakış açısıyla ele alınmadığını göstermektedir. Üniversite, siyasi vaatler listesindeki yerini almış ve yerel önderler, üniversite talebinde bulunmuşlardır. Bu bakış açısıyla, alt yapının ve akademik koşulların uygunluğuna bakılmaksızın "Her İle Bir Üniversite" sloganı uygulamaya geçirilmiştir. Bundan sonraki eğilim, var olan üniversitelere yenilerinin eklenmesi şeklinde olacaktır. Çevreye doğru yayılmaya başlayan vakıf üniversitelerinin de sonraki yıllarda az gelişmiş bölgelere kayma eğiliminde olacağı ileri sürülebilir.

Şekil 4: Dönemler Bazında Kurulan Üniversiteler
Figure 4: Universities Founded Based on Periods

REFERANSLAR

- Aslantepe, C. (2008). *1920-46 Yılları Arasında Ankara’da Yükseköğretim, Cumhuriyetin Üniversitesi* (Haz: Atilla Cangız). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara
- Berkes, Niyazi (2012). *Türkiye’de Çağdaşlaşma* (Haz: Ahmet Kuyaş). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Burke, P. (2010). *Bilginin Toplumsal Tarihi* (Çev: Mete Tuncay). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Charle, C., Verger, J. (2005). *Üniversitelerin Tarihi* (Çev: İsmail Yerguz). Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Clark, B. R. (1995). *Places of Inquiry: Research and Advanced Education in Modern Universities*. University of California Press, California.
- Cubberley, E. P. (2004). *Eğitim Tarihi I.* (Çev: Engin Noyan). Yeryüzü Yayınevi, Ankara.
- Demiroğlu, C. (22 Mart 1977). “Yeni Kurulan Üniversiteler ve Sorunları”. Milliyet Gazetesi, s.2.
- Dinçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E. (1996). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. Yayın No: 2671, Ankara.
- Dinçer, B., Özaslan, M., Kavasoğlu, T. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. DPT-BGYUGM, Ankara.
- Dinler, Z. (2008). *Bölgesel İktisat*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Dölen, E. (2009). *Türkiye Üniversite Tarihi 1: Osmanlı Döneminde Darülfünun (1863-1922)*. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dölen, E. (2010). *Türkiye Üniversite Tarihi 5: Özerk Üniversite Tarihi (1946-1981)*. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- DPT (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968-1972*. Ankara.
- DPT (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979- 1983*. Yayın No: 1664, Ankara.
- DPT (1970). *Yükseköğretim Araştırması*. DPT: 858, SPD: 197, Ankara.
- DPT, (1982). *Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi I.* Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı, DPT:1806, KÖYB:27, Ankara.
- Etzkowitz, H., L. Leydesdorff. (2000). “The Dynamics of Innovation: From National Systems and ‘Mode 2’ to a Triple Helix of University – Industry – Government Relations” *Research Policy* **29**:109–123.
- George, E. (2006). “Positioning Higher Education for the Knowledge Based Economy” *Higher Education* **52**(4) :589-610.
- Gürüz, K., Şuhubi, E., Şengör, C., Türker, K., Yurtsever, E. (1994). *Türkiye ve Dünya’da Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*. TÜSİAD Yayın No: 6-167, İstanbul.
- Hatiboğlu, T. (1998). *Türkiye Üniversite Tarihi*. Selvi Yayınevi, Ankara.
- Işık, Ş. (2008). *Türkiye’de Üniversitelerin Kentlerin Gelişimi ve Ekonomik Yapısı Üzerine Etkileri*. E.Ü Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 150, İzmir.
- Kavili Arap, S. (2007). *Türkiye’de Üniversitelere İlişkin Politikalar ve Üniversitelerin Kuruluş Yer Seçimi*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Kaynar M., Parlak İ. (2005). *Her İle Bir Üniversite: Türkiye’de Yükseköğretim Sisteminin Çöküşü*. Paragraf Yayınevi, Ankara.

- Keleş, R. (1971). “Büyükent Dışı Üniversiteler”. *Amme İdaresi Dergisi*, 4(1): 3-30
- Korkut, H. (1992). “Türkiye’de Üniversite Açma Politikası”. *Amme İdaresi Dergisi*, 25(4): 97-115
- Leydesdorff, L.,Etzkowitz, H. (1996). “Emergence of a Triple Helix of University-Industry-Government Relations”. *Science and Public Policy* 23: 279-286.
- Maktav, H. (2001). “Türk Sinemasının Üniversiteye Bakışı”. *Birikim* 142-143:139-143
- Meray, S. (1970). “Üniversite Kavramları ve Modelleri”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26 (1):13-66
- Milliyet Gazetesi (10 Ekim 1990). “YÖK’ten Hükümete Destek”. s.14.
- Milliyet Gazetesi (9 Temmuz 1995). “Meclis’te Rezalet”. s.13.
- OECD, (1996). *The Knowledge Based Economy*. Paris.
- Onar, S. (1967). “Yeni Üniversiteler”. 2 Eylül 1967 Milliyet Gazetesi.
- Rashdall, H. (2010). *The Universities of Europe in the Middle Ages Volume 1: Salerno Bologna, Paris* Cambridge University Press.
- Reisoğlu, S. (5 Mart 1968). “Yeni Üniversiteler”. Milliyet, s.2.
- Sargın, S. (2007). “Türkiye’de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5): 133-150.
- Shofer, E., J. Meyer (2005). “The Worldwide Expansion of Higher Education in The Twentieth Century”. *American Sociological Review* 70 (6): 897-920.
- Şengül, T. (2009). “Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler”. *Praksis* 9:183-220.
- Taşer, S. (2010). *XX. Yüzyıl Başlarında Türkiye’de Yükseköğretim*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Tayan, T. (2000). “Üniversite ve Kent Paneli”. *Bursa Defteri*, Aralık 2000 Sayısı, s.28.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1 Kasım 1937), Cilt:20, s.7.
- Tekeli, İ. (2010). “Cumhuriyet Öncesinde Üniversite Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gerçekleştirilmesinde Alınan Yol” E. Dölen ve O. Bahadır (Editörler) *Türkiye’de Üniversite Anlayışının Gelişimi: 1861-1961* içinde, sf 19-51 Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. Ankara.
- Tekeli, İ. (2011). *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- Teker, S., Özer, B. (2012). “Yeni Vakıf Üniversiteleri Kuruluş Yeri Seçimi ve Akademik Alan Odaklanma Önerileri” *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 66-93.
- Timur, T. (2000). *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Ülken, H. Z. (1970). “Batı Üniversitelerinin Gelişmesi, Laiklik ve Fikir Hürlüğü İçin Savaşı”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2),1-34.
- Varış, F. (1976). “Yeni Üniversitelerin ve Fakültelerin Kurulmasında Uygulanabilecek Ölçütler”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 9(1):73-84
- Wallerstein, I. (1999). *Üniversite Sisteminin Geleceği*. Fernand Braudel Center.
- Wiessema, J. G. (2009). *Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru- Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek* (Çev. N. Devrim ve E. Yalçın). Yayıncılık Matbaacılık, İstanbul.

Yavuz, F. (1963). “Tıp Fakültelerinin Kuruluş Yeri ve Geri Kalmış Bölgelerimiz”. 9 Nisan Milliyet Gazetesi.

Yükseköğretim Yasa Taslağı, (<http://yeniyasa.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 06.11.2012).

Yılmaz, C. (2011). “Anadolu Kentlerinin Öğrencileşmesi: Başka Bir Kentleşme Deneyimi”. Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 25, 1-18.

<http://www.yok.gov.tr/content/view/531>

3837 sayılı Kanun, 15.07.1992 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 21285.

5467 sayılı Kanun, 17.03.2006 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 26111.

5662 sayılı Kanun, 29.05.2007 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 26536.

6765 sayılı Kanun, 22.05.2008 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 26892.

6005 sayılı Kanun, 21.07.2010 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 27648.

6218 sayılı Kanun, 31.03.2011 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 27905.

